

Výstava s názvom **(NE)ZABUDNUTÍ (osudy ľudí, osobné hrdinstvá)**, po prvý raz prináša širokej verejnosti informácie týkajúce sa osudov i hrdinstiev ľudí, ktorí neváhali riskovať vlastné životy i životy svojich blízkych, aby zachránili židovských spoluobčanov v dramatických rokoch ich prenasledovania a deportácií.

Výstava vznikla na základe spolupráce autorov **Anny Nagyovej a Petra Borzu** s Múzeom židovskej kultúry v Bratislave a potomkami ocenených titulom **Spravodlivý medzi národmi**.

Na ploche 16-tich panelov (100x70 cm/1 panel) autori odkrývajú dramatické udalosti spojené s hrdinstvom niektorých ľudí záchrany a ich príbehy, ktoré sa udiali na území východného Slovenska. Hlavným motívom výstavy je myšlienka: „Kto zachráni čo len jeden život, akoby zachránil celý svet.“

Výstava prináša chronologický prehľad udalostí spojených s týmto obdobím, ale aj informácie, ktorými približuje históriu titulu **Spravodlivý medzi národmi** a jeho význam udeľovania. Vyzdvihuje skutky osobnosti – biskupa **Gojdiča**, ktorý otvorene protestoval proti deportáciám a zachránil životy desiatkam slovenských Židov, ale aj príbehy obyčajných ľudí, ktorí bez váhania poskytli skrýšu zúfalým v ich beznádejnom stave. Mnohí záchrancovia z nich žili vo veľkej chudobe, v mnohých prípadoch so vznešenou dušou a vďaka ich veľkej ľudskosti sa stali symbolmi morálky.

Dvadsaťpäť dramatických príbehov je len zlomkom tých, ktoré sa udiali v ťažkých rokoch vojny. Záhrancov neodradilo ani nebezpečenstvo, ktorému vystavovali seba i členov rodiny. Aj v súčasnosti sú takíto ľudia jadrom nádeje pre spoločnosť a dôkazom toho, že dobro nemožno vyhubiť.

Ani dnes neexistuje na Slovensku kompletný zoznam ocenených. Niekedy sú ich mená i priezviská nesprávne a nedá sa ani lokalizovať miesto záchrany. Ak si uvedomíme, že už uplynulo viac ako 70 rokov od dramatických udalostí spojených s holokaustom a plynúci čas postupne zastrel mená záhrancov i zachránených, je veľmi ťažké vyskladať mozaiku udalostí. Mnohí z tých, ktorí v týchto strašných časoch mali odvahu pomáhať, odmietli ocenenie prijať s tým, že to bola ich morálna povinnosť. Na naliehanie zachránených sa niekoľko príbehov záchrany, vďaka udelenia titulu „Spravodlivý medzi národmi“ zachovalo.

Emotívne sú príbehy záchrany: **napríklad Márie Lampartovej zo Starej Ľubovne, matky šiestich detí, ktorá sa napriek svojej chudobe podelila s ukrývajúcimi Traurigovcami s obživou i strachom.** Manželia **Pavlíkovci** z **Danišoviec** ukrývali rodinu **Gelettyovcov**, napriek tomu, že to bolo psychicky veľmi náročné. **Svatuškovci** z **Humenného** ukrývali v podzemnej skrýši pod dlážkou svojej kuchyne **Davidovičovcov**. Hrdinským činom bola záchrana štvormesačnej **Marianny**, ktorú **Elisabeth Stephanyová**, opatrovatelka v rodine doktora **Fridricha** v **Košiciach**, pred deportáciou sústredených v gete, v košíku, v ktorom im prinášala jedlo, ju vyniesla z geta von.

Výstava je koncepčne i výtvarne spracovaná v kontraste ľudského dobra a zla. Dobra – pomoci záhrancov a zla – toho, čo by prenasledovaných Židov čakalo, ak by sa im nedostalo pomoci. Záhranca, ktorý sa objavil vo chvíľach strašného zúfalstva obete, zachránení vo svojich svedectvách nie raz porovnávali so zázračným anjelom z neba.

Anna Nagyová